

РОЗДІЛ VI

Філософія та соціологія релігії

УДК [271.2 (477):2–6]:316

Юрій Борейко

Православна релігійність в українських реаліях постмодерну

У статті проаналізовано спільні для православних інституцій в Україні проблеми релігійності доби постмодерну. З'ясовано, що рисами сучасної православної релігійності є церковна субкультурність, позацерковність вірян, парафіяльна ізоляція, пасивність мирян, інертність у модернізації, інституційний розкол, конкуренція церков.

Ключові слова: православна релігійність, вірянин, церковність, позацерковність, духовенство, миряни, постмодернізм, сучасне суспільство.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасному українському суспільству притаманна множинна релігійна ідентичність, у якій співіснують конфесійні та позаконфесійні компоненти, взаємодія котрих породжує для православного вірянина складні духовні колізії. Процес постмодернізації християнства відбувається не з ініціативи його конфесійних ідеологів, а під впливом нових реалій суспільного буття. За таких умов ризику зазнають Церкви, які прагнуть мати монополію на презентацію християнства. Гальмування змін конфесійних виявів тих чи тих релігій із часом призводить до відставання від реалій. Оскільки православ'я не пережило процесу оновлення, то перед ним стоїть завдання зорієнтуватися в умовах постмодерну й бути на вістрі світобачення та світоставлення своїх вірних.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Проблемам сучасної православної релігійності присвячені роботи вітчизняних учених-релігієзнавців. А. Колодний зазначає, що постмодерністські риси притаманні індивідуальній свідомості сучасного вірянина, який хоч й існує в якійсь конфесійній системі, але фактично функціонує певною мірою виокремленим із неї. Учений аналізує постмодерні вияви й на суспільному рівні функціонування релігії [5, с. 17].

В. Єленський на основі аналізу соціологічних досліджень констатує майже незмінний характер основних показників релігійності українців упродовж останнього десятиліття. Учений розглядає питання про наявність кореляцій між типами релігійної культури і, відповідно, релігійної поведінки та станом суспільної моралі, низьку інтенсивність парафіяльного життя і слабкий зв'язок християн, передовсім – православних, із релігійною громадою і ширше – із Церквою [4].

Ю. Чорноморець наголошує на низькому рівні об'єднання вірян навколо різних церковних ініціатив. Церковні громади втратили вимір об'єднання людей, що стали просто «прихожанами». У найближчі роки, прогнозує автор, матимемо або євангелізацію та застосування принципів соціального вчення церкви, або при наступному поколінні – релятивізм, що прийшов із Європи, або ж повну безпринципність, яка прийшла зі Сходу [10].

Проблеми, пов'язані з позацерковністю вірян, аналізує православна публіцистика [2; 6–8].

Отож **мета** статті – проаналізувати спільні для православних інституцій в Україні проблеми релігійності доби постмодерну. Основне завдання – з'ясувати риси сучасної православної релігійності та пов'язані із ними проблемні питання. Під православною релігійністю розуміємо суб'єктивне засвоєння ідей і норм православ'я та їх вплив на життєдіяльність вірян.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проблема відокремлення православних християн від Церкви або так званого «розцерковлення», яке з'явилося як опозиція поняттю «воцерковлення», останнім часом досить активно обговорюють в церков-

ному середовищі. Православні автори, аналізуючи причини цього явища, називають серед них відсутність у сьогоденнішніх пострадянських родинах християнського змісту церковності, яка на сучасному етапі є своєрідною сумішшю ідеології, магізму й «радянських» комплексів. На їх думку, діти не отримують християнського духовного й морального виховання, не відбувається їх зустріч із Христом. Як наслідок, новонавернені віряни, котрі приходять до храму, мають великий розрив між традицією та власним релігійним досвідом.

Серед причин відходу від Церкви, зокрема молодих людей, визначають чутливість до правди, завдяки чому вони відчують неналежний стан сучасного православного життя і залишають нинішній варіант церковності, у якому відсутні численні атрибути справжньої Церкви: общинність, любов, солідарність, свобода, правда й відвага говорити правду, мудрість тощо. Відсутність справжньої церковності заповнюють речі нецерковні: політиканство, комерція, лицемірство дорослих, поверховість православ'я, апокаліптика. Отже, якщо в найбільш чутливому віці молоді люди залишають Церкву, це означає, що Христа в церковності вони не знайшли. Третім чинником відходу від Церкви, на думку православних полемістів, є сексуальна революція, яка відбулася в середині XX ст. і призвела до того, що у сфері загальноприйнятої моралі дошлюбні зв'язки не засуджуються, а стали в постхристиянському світі нормою [7].

Відтак релігійність сучасних українців, які традиційно ідентифікують себе з православ'ям, зумовлена кількома факторами. Одним із них є соціалістична система цінностей, криза якої спричинила втрату відчуття стабільності, високих ідеалів, нездатність адаптуватися до нових соціальних умов життя значної частини вітчизняного соціуму. Важливою умовою творення сучасної релігійності стала зміна механізму її традиційного відтворення. Були втрачені інститути, що забезпечували релігійність на ранніх стадіях соціалізації, а саме: сім'я, релігійні навчальні заклади для дітей, парафіяльне життя. У сучасного православного українця відсутнє цілісне уявлення про парадигму свого існування, тобто міфологічне й символічне сприйняття світу та міжособистісних стосунків відповідно до релігійного вчення, натомість він потребує швидкого релігійного досвіду.

Серйозною проблемою для православної церкви є той факт, що її залишають тривалий час воцерковлені віряни, для яких відносини з Богом перетворилися на рутину. Причиною цього православні публіцисти називають неправильне воцерковлення – включення вірянина в жорстко окреслені релігійні схеми, в ідеологію і субкультуру. Через недосконалість церковної педагогіки норма воцерковлення, тобто початкового навчання зовнішньої церковності, пропонується як норма церковного життя взагалі. Заради збереження та примноження життя в Бозі християнинові доводиться виходити за межі воцерковлення, що постійно відтворюється, і шукати форми подальшого більш зрілого церковного існування. Наслідком цього є неминучий «злам» субкультури. Богослужіння, пости, святі отці, духівництво, внутрі- та зовнішньоцерковні ідеологеми стають другорядними для особистісного християнського життя. Із погляду субкультури це і є кричуще розцерковлення. Того, хто об'єктивно виростає із субкультурної церковності, вона оцінює як гордія, ліберала, модерніста, «апостата», руйнівника церковних статутів і т. п. [7]. Низька інтенсивність парафіяльного життя і слабкий зв'язок християн, передовсім православних, із релігійною громадою і ширше – із Церквою, серйозно непокоїть ієрархів і духовенство. Богослужіння у всіх православних і католицьких храмах столиці щонеділі збирають не більше ніж 100000 людей і закликає до послідовної євангелізації українського суспільства та катехизації «номінальних» християн [4].

Православні автори пояснюють ситуацію об'єктивним процесом зростання вірянина в самостійну й відповідальну християнську особистість, для якої все, що містить Церква, є інструментарієм і засобами для життя в Христі, якими вона повноцінно розпоряджається сама. Таким людям доводиться йти проти церковно-субкультурної течії і розцерковлюватися, тобто встановлювати свою міру постів, служб, підготовки до причастя, критично оцінювати висловлювання отців, відокремлювати суть Церкви від сучасних церковних політично-економічно-ідеологічних данностей, певною мірою усуватися від вантажу церковної історії, сприймаючи Церкву особистісно, а не історично. Отже, розцерковлення пропонується розуміти як одужання від неправильної зовнішньої ідеологічної та псевдодуховної церковності, а не повний розрив із православною церквою [6].

Отож, воцерковлена людина знаходить у Церкві не справжню церковність, яка має виявлятися в особистому зростанні в Христі й у євхаристійному общинному житті, а зовсім інші речі: субкультуру, ідеологію, політиканство, комерцію, маніпулювання людьми, неповагу до особистості, магізм.

Сучасне церковне життя втратило реальний релігійний вимір. Унаслідок цього для багатьох воцерковлених людей релігійний зміст відходить на другий план, церковна самосвідомість перетворюється в ідеологію. Церква починає втрачати себе як Тіло Христове, усе більше стаючи лише політичним, громадським, культурним і господарським явищем. Ревне обстоювання церковниками, скажімо, дисципліни посту, підготовки до причастя, правильності молитви тощо, яке здебільшого виходить із виконання церковної традиції, засвідчує орієнтацію не на справжню релігійність, а на створення певної субкультури. Важливою особливістю цієї субкультури є правильність виконання приписів як засіб самоідентифікації себе як православного. Відтак зовнішні обрядові параметри є критеріями визначення конфесійної ідентичності.

Сучасна Церква відсторонюється від природної турботи про духовне спасіння вірних і зорієнтовується на повсякденні проблеми суспільства. На думку А. Колодного, релігія йде в політику, комерцію, благодійність, світську освіту, мас-медіа тощо, унаслідок чого відбувається розмивання власне релігійного. На релігію переносяться всі життєві проблеми, і вона втрачає свою сакральність. Церковні спільноти перетворюються в специфічні субкультури. Існування ж цих «християнських культурних гетто» сьогодні постає невід'ємною частиною загальної роз'єднуючої тенденції, характерної для постмодерну [5, с. 22].

Християни воліють залишатися закритими в рамках своєї субкультури з кількох мотивацій. Одні переконані, що світ – зло, а Церква – добро, що змушує їх замикатися в церковній субкультурі й, більше того, створювати в ній ніші, наприклад, «Справжнє Православ'я» або «Православ'я без ІНН». Інші не можуть знайти контакту із зовнішнім світом і приходять до Церкви як у консервативне пристанище, яке не підлягає таким швидким змінам, як зовнішнє середовище. Деякі віряни відчують ностальгію за минулим і вбачають у церкві місце, де збереглося чимало артефактів. У будь-якому разі завдання Церкви полягає в постійному доланні тенденції замикання у власній субкультурі та виході за її межі.

Шляхи подолання субкультурності, яка суперечить ідеї універсальності християнства, Церква пропонує шукати в досвіді ранніх християн, які стикнулися з проблемою відокремлення окремих груп, коли через обмежені комунікації кожна громада ставала мікрокосмом із мінімальною взаємодією. Своєю базовою властивістю рання церква визначила кафолічність – соборність, категорію, яка протилежна субкультурності. На тлі субкультур потрібно знайти можливість спілкування і знову зробити кафолічність реальністю [3].

Характер православної релігійності не передбачає обов'язкового перебування в певній релігійній громаді, котра здійснює не лише регламентацію, контроль, а й солідаристські практики, будучи не лише референтною групою, а й групою підтримки у складних життєвих ситуаціях. Проте сучасна православна церква вважає, що природа богоспілкування передбачає співучасть, без якої людина може опинитися в полоні ілюзій. Навіть ченці рятуються в громаді, а мирянам, які живуть у суспільстві, повному зваб і спокус, потрібна постійна увага та спілкування з одновірцями. Боротьба з пристрастями набагато легше здійснюється в громаді. Адже сором перед людиною діє набагато сильніше, ніж сором перед Богом.

Такі міркування відповідають вимогам часу, адже постмодерн торкається релігійного світовідчуття, духовного стану вірянина в його емоційному ставленні до Бога. Відкриті до постмодерну Церкви орієнтуються на створення малих груп своїх вірних, насамперед для забезпечення близького міжособистісного спілкування, завдяки якому члени груп одновірців служать один одному духовно. Тут – і взаємне обговорення біблійних текстів, і взаємна молитва, і душекорисні бесіди, і сумісна трапеза, і просто взаємна повага та любов. При цьому не втрачається індивідуальність та здатність кожного до особистої творчості, оскільки кожний йде до Бога з власною думкою, через служіння йому і благовіствування, отримує Дари Духу Святого [5, с. 27].

Стан православних громад засвідчує, що парафіяльна ізоляція, як і відхід у субкультурність, – ознаки слабкості сучасного православ'я. Релігійна громада ґрунтується на двох засадах: євхаристичності й солідарності в любові. Кожне євхаристійне зібрання – це місце, де присутня церковна повнота. Але перетворення церковної громади в клуб за інтересами, у якому збираються люди з однаковими смаками, на думку деяких представників православної церкви, таїть у собі певну небезпеку [2]. Православ'я, маючи негативний досвід перетворення парафій на угруповання «артем'євців», «вороб'ївців», «смірновців», «кочетківців», очевидно, намагається звести спроби активних мирян брати

участь у церковному житті до діяльності в контрольованих групах, наприклад, у форматі молодіжних тематичних клубів при парафіях тощо.

Загальна тенденція в розвитку сучасного християнства – його протестантизація. Православ'я протистоїть цьому процесу, обстоюючи свою ортодоксальність. Однак соціологічні дослідження засвідчують помітне зменшення кількісного росту православних громад, низький рівень активності православних вірян, їх обізнаності в християнському віровченні, зростання кількості позацерковних християн, тобто тих, хто визнає Ісуса Христа за Бога, приймає його вчення, але не відвідує храмові богослужіння.

Ще однією проблемою християнських церков в Україні, зокрема православної, є втрата свого колишнього авторитету священиками, церковними ієрархами й Церквою як релігійною організацією в очах вірян, які не визнають наявності в них ознак благодаті, ставляться як до людей, наділених лише функцією організатора чи координатора. Сьогодні Церкви часто не підтримують ініціативи віруючих мирян, що викликає зворотну реакцію у вигляді переходу християн до позиції «внутрішньої еміграції». Адже немає потреби старатися волонтерам і богословам, журналістам і християнам-політикам (юристам, медикам, педагогам), якщо церкви їх не помічають. Увага та інтерес є або занадто формальними, або занадто поверховими. Церковні лідери мають усвідомити, що ці люди є їх партнерами у важкій праці побудови *християнської України*. Ієрархи в сьогоденній Україні покликані стати моральними та громадськими лідерами. Приклад митрополита А. Шептицького доводить, що єдиною передумовою його успіху була відповідальність стати одним із лідерів для громадянського суспільства всіх українців. Аналогічно і православне відродження в Україні в XVII ст. було справою всієї Церкви як громадянського суспільства за наявності яскравих лідерів (від Петра Могилы до Петра Сагайдачного) та підтримці світських спільнот (козаків). Нинішня Церква перестає відігравати роль однієї з інституцій суспільства, якому вона потрібна лише як рух, як елемент громадянського суспільства [10].

Проблемою сучасного церковного буття є пасивність, інертність щодо соціальної модернізації. Православні публіцисти осмислюють такі питання, як підвищення відчуття необхідності християнина, пошук свого місця в Церкві або чи можна вважати зведення православними вірянами церковного життя, сповідання віри до всього-на-всього терплячого стояння на богослужіннях. Відповіді пропонують знаходити у власній історії, у часи, коли Церква зазнавала випробовувань, актуальність яких для значної частини суспільства стимулювало церковну спільноту до руху (кінець XVI – початок XVIII ст., 20-ті рр. XX ст. й останні двадцять років). Наголошується на ролі таких чинників активності церковного життя, як харизматичність київських митрополитів, діяльність магнатів на користь Церкви, тісне спілкування чернецтва й мирян, роль православної шляхти, церковних братств. На думку авторів, останнім часом пожвавилось спілкування, часто міжконфесійне, на богословські та церковно- і суспільно значущі теми на семінарах, конференціях та інтернет-форумах, на яких спостерігається добротна церковна освіта, і фахова традиційна (семінарія, академія), і в інших сучасних формах, що є великим надбанням Церкви. Заходи Блаженнішого Володимира та Синоду зі збільшення кількості вікарних архієреїв та їхньої участі в житті парафій – важливий крок до відновлення простоти й доступності спілкування церковної ієрархії та церковного народу і його зворотного зв'язку [8].

Постмодерне суспільство створило умови для вибору і змін конфесійної належності за відкритості масової культури й комерції. Постмодерн потурає споживацькому мисленню, пропонуючи кожному релігію на його смак. А коли при релігіївборі неістотною є істина, то людина вибирає віросповідання так, як вона обирає будь-який інший товар. Відтак основою сприйняття релігії є те, що корисне й до вподоби.

На творення сучасної релігійності вплинула й ринкова економіка, у якій людина прагне до найбільших форм вираження релігійності, тому остання набуває рис позаконфесійності, позацерковності, раціональності та практичності. Занижують суспільну вагу православних церков конфлікти між ними. Вірянам різних конфесій притаманний певний еклектизм та вибірковість у сповідуваних постулатів своєї релігії та в слідуванні тим чи тим церковним настановам.

Церковно-інституційна ситуація в українському православ'ї з погляду ринкових відносин має позитивні риси завдяки конкуренції на ринку релігійних послуг. Конкуренція дає Церквам можливості досягти результатів, корисних для всіх православних України, адже нездатність гнучко реагу-

вати на зміни, внутрішні конфлікти, міжусобиці, невідповідну християнській етиці поведінку в таких умовах значно важче приховати. Діє принцип зміни постачальника за низької якості послуг, хоча серед українських православних вірян із їх традиціоналістською свідомістю вибір церкви легковажно не сприймається.

Дуже важливою є проблема вартості релігійних послуг, оскільки в умовах насиченого ринку зі здоровою конкуренцією завищення цін на товари чи послуги дискредитує церкву, яка претендує на роль морально-етичного взірця. Такі дії швидко спричиняють негативну реакцію з можливістю переходу до лав конкурента. За умов нормальної церковної конкуренції такі факти швидко потрапляють у поле зору громадськості й церковному менеджменту доводиться з ними боротися.

Для російської церкви-монополіста такі сигнали значно тривожніші. Прикладом є широкий вияв небайдужості молоді у вигляді акції «Pussy Riot». Реакція на витівку дівчат засвідчує, що із церквою справді щось негаразд. Провокація FEMEN на дзвіниці Софії Київської продемонструвала здорову реакцію УПЦ і не лише не нанесла удару по авторитету Церкви, а сприяла його зміцненню [1].

Українські віряни перебувають в унікальній ситуації вибору між трьома православними церквами й змушені або інерційно слідувати традиції або приймати серйозне осмислене рішення. Наявність альтернативи дає змогу людині й суспільству загалом краще зрозуміти, у що вони вірять, тому тій частині суспільства, яка ще обирає церкву та здатна думати на релігійні теми, доводиться непросто. Складності вибору надає і альтернатива у вигляді УГКЦ із її європейськістю та інтелектуальною культурою, на фоні якої деякі фундаменталістські вияви православної церковності виглядають відсталими.

Наявність у суспільстві трьох православних юрисдикцій, римо- та греко-католиків і багатьох протестантських конфесій значно зменшує потенціал суспільства впасти в нетолерантність і зневагу до інших. Конкуренція не дає впадати в застій думці і на буденному, і на богословсько-теологічному рівні, стимулює розвиток суспільних ініціатив та постійне вдосконалення. На думку експертів, своєрідна «конкуренція» між різними Церквами йде їм на користь, оскільки вони повинні піклуватися про ставлення до них людей, а тому займатися власне церковними справами й відходити від політичних та ідеологічних проектів [9].

Релігійна толерантність і формування здатності чути іншого – головні чинники розвитку й об'єднання релігійного соціуму. Від здорової конкуренції виграють Церкви, які адекватно відчують суспільні проблеми, знайдуть і зможуть утілити підходи до їх розв'язання.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз спільних для православних інституцій в Україні проблем релігійності доби постмодерну дає можливість визначити такі основні риси сучасної православної релігійності, як позацерковність вірян, церковна субкультурність, парадфіяльна ізоляція, пасивність мирян, інертність у модернізації, інституційний розкол і пов'язана з ним конкуренція Церков за перевагу на конфесійному полі. Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні окреслених проблем у контексті становлення сучасної еkleктичної релігійності.

Джерела та література

1. Агеев В. Благо розколу [Електронний ресурс] / В. Агеев // Релігія в Україні : [сайт]. – Режим доступу : www.religion.in.ua/main/analitica/16899-bлаго-rozkolu.html
2. Балашов Н., протоіерей. Християнин в большом городе [Электронный ресурс] / Н. Балашов, протоіерей // Православие и мир : [сайт]. – Режим доступа : www.pravmir.ru/xristianin-v-bolshom-gorode/
3. Данилова А. Город и деревня: где выживет христианство? Беседа с архимандритом Кириллом (Говоруном) [Электронный ресурс] / А. Данилова // Православие и мир : [сайт]. – Режим доступа : www.pravmir.ru/gorod-i-derevnya/
4. Єленський В. Релігія «нульових»: підсумки десятиліття [Електронний ресурс] / В. Єленський // Релігійно-інформаційна служба України : [сайт]. – Режим доступу : risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/40964/
5. Колодний А. Премодерн, модерн і постмодерн в контексті історії християнства / А. Колодний // Християнство доби постмодерну : [колект. моногр.] / за ред. А. Колодного. – К. : Від. релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Укр. асоц. релігієзнавців, 2005. – С. 5–32.
6. Мещеринов П., игумен. В защиту расцерковления [Электронный ресурс] / П. Мещеринов, игумен // Релігія в Україні : [сайт]. – Режим доступа : www.religion.in.ua/zmi/...zmi/9171-v-zashhitu-rascerkovleniya.html
7. Мещеринов П., игумен. Почему дети воцерковленных родителей уходят из Церкви? [Электронный ресурс] / П. Мещеринов, игумен // Релігія в Україні : [сайт]. – Режим доступа : www.religion.in.ua/.../8274-pochemu-deti-vocerkovlennykh-roditelej-uxodyat-iz-cerkvi.html

8. Огульчанський Б., протоієрей. Життя і рух в церкві: минуле, сучасне, майбутнє. Міркування про Православ'я в Україні [Електронний ресурс] / Б. Огульчанський, протоієрей // Релігія в Україні : [сайт]. – Режим доступу : www.religion.in.ua/.../14434-zhittya-i-rux-v-cerkvi-minule-suchasne-majbutnye-mirkuvannya-pro-pravoslavyya-v-ukrayini.html
9. Сизонтова Є. Михайло Білецький: Наша релігійність більше носить формальний характер, ніж задовольняє внутрішню потребу в вірі [Електронний ресурс] / Є. Сизонтова // Релігія в Україні : [сайт]. – Режим доступу : www.religion.in.ua/.../17863-mixajlo-bileckij-nasha-religijnist-bilshe-nosit-formalnij-harakter-nizh-zadovolnyaye-vnutrishnyu-potrebu-v-viri.htm
10. Чорноморець Ю. Чи можна побудувати державу «закону» та «моральних засад» лише зусиллями громадянського суспільства? [Електронний ресурс] / Ю. Чорноморець // Релігійно-інформаційна служба України : [сайт]. – Режим доступу : risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/46549/

Борейко Юрий. Православная религиозность в украинских реалиях постмодерна. В статье анализируются общие для православных институтов в Украине проблемы религиозности эпохи постмодерна. Выяснено, что чертами современной православной религиозности являются церковная субкультурность, внецерковность верующих, приходская изоляция, пассивность мирян, инертность в модернизации, институциональный раскол, конкуренция церквей.

Ключевые слова: православная религиозность, верующий, церковность, внецерковность, духовенство, миряне, постмодернизм, современное общество.

Boreyko Yuriy. Orthodox Religion in the Ukrainian Realities of Postmodern. The paper analyzes common to Orthodox institutions in Ukraine the problem of religious postmodern era. It was found that features modern Orthodox religion is the church subculture, outside ecclesiality believers parish isolation, passivity of the laity, the inertia of modernization, institutional divisions, competition churches.

Key words: Orthodox religion, believer, ecclesiality, churching, outside ecclesiality, clergy, laity, postmodernism, contemporary society.

Стаття надійшла до редколегії
26.03.2013 р.

УДК 293.(043)21

Ірина Соломаха

Світосприйняття східних слов'ян: релігієзнавчий контекст

Висвітлено особливості світосприйняття східних слов'ян як структурованої, світоглядної системи, у якій закладаються принципи трепетного ставлення до людського життя, до всього довкілля, де людина повинна прагнути до співіснування, співжиття з усім створеним живим і неживим.

Ключові слова: світосприйняття східних слов'ян, слова-коди, замовляння, збереження життя.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодення характеризується якісними змінами зрушеннями у всіх сферах буття, зокрема в царині реконструкції духовних надбань людства. У цьому контексті в умовах багатоманітності запропонованих суспільству духовних цінностей особливе значення надається міфопоетичному світосприйняттю давніх слов'ян. Адже і в сьогоднішніх глибинних світоглядних структурах, які визначають напрями культурного розвитку, ми знаходимо сліди найархаїчніших уявлень. Саме тому так важлива й необхідна реконструкція глибокої давнини. Адже на основі світоглядної самобутньої системи замовлянь створювалися пізніші релігійні утворення (наприклад молитва), які були зумовлені значною мірою характером і способом діяльності, побутом давніх слов'ян, що уможливило формування певного стилю життя та мислення, вироблялись характерні орієнтації на освоєння світу.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Досліджували різні аспекти світосприйняття східних слов'ян археологи та історики: Б. Рибаків (автор досліджень про язичництво давніх слов'ян і Древньої Русі), Н. Білецька, Ю. Кривошея, Н. Чмихов та інші, етнографи й фольклористи Д. Зеленін, В. Пропп, Є. Померанцева, С. Токарев; філологи Д. Лихачов, О. Трубачов, В. Іванов та ін. Сьогодні цій пробле-